

In memoriam Fred Lingen

door Peter Franken

Op 21 januari 2015 overleed Fred Lingen, een van de oprichters van het Wagner genootschap. Voor velen wellicht onverwacht, op 4 januari vond er nog een operareis naar Düsseldorf van de Vrienden van DNO plaats die door Fred werd begeleid.

Zij die hem wat beter kenden wisten echter dat hij al lang ziek was en dat de activiteiten die hij met name voor de Vrienden van DNO verrichtte hem als het ware op de been hielden.

Zo was er een volledig reisprogramma voor het lopende seizoen samengesteld en waren er ook al filmavonden aangekondigd rond *Die Zauberflöte* en *Macbeth*.

Fred was in 1961 een van de oprichters van het Wagnergenootschap en maakte in die beginperiode een aantal jaren deel uit van het bestuur. Zijn blijvende bijdrage is het door hem ontworpen logo, de zwaan. Zijn belangstelling voor Wagner ging ver terug. Als tiener werd hij een keer meegenomen door zijn ouders naar een uitvoering van *Lohengrin* met Jan van Mantgem en Greet Koeman. In 1949 begon het echt goed toen Kirsten Flagstad de Isolde zong tijdens het Holland Festival. Het was een gastproductie van Staatsoper Wien onder leiding van Erich Kleiber en met Max Lorenz als Tristan. Precies 10 jaar na die eerste *Tristan*, in juni 1959, dirigeerde Ferdinand Leitner de Wieland Wagner-productie van *Tristan und Isolde* in een volslagen droombezetting met Ramon Vinay en Martha Mödl. Daar ontmoette Fred voor het eerst Claar en Herman Hoelen, de latere voorzitter van het – toen overigens nog niet opgerichte – Wagnergenootschap Nederland.

Na die ervaringen met de *Tristan* en grote solisten als Flagstad en Mödl stond de deur wagenwijd open voor de andere muziekdrama's van de Bayreuther Meester. In de jaren daarna bezocht Fred maar liefst 32 maal de Bayreuther Festspiele. Hij was vaste klant bij American Express dat hem keer op keer goede plaatsen wist te bezorgen in een specifiek deel van de zaal. Enigszins schoorvoetend kwam men hem een keer vertellen dat het niet helemaal gelukt was en dat hij helaas niet op zijn gebruikelijke plek zou kunnen zitten maar een paar rijen daarvandaan. Andere tijden....

In het interview voor Waa met Ton Hogenes in juni 2013 zei Fred: 'Dank zij de talrijke indrukwekkende rolbezettingen die Bayreuth op de been bracht en daarbij gevoegd de activiteiten van het Wagnergenootschap Nederland waar op de maandelijkse studie-avonden uitvoerig aandacht werd geschonken aan enceneringen en allerlei andere zaken, alsook aan de grote namen uit het mythische en meer nabije verleden is Wagner en zijn magistrale oeuvre mij zeer nabij gekomen en gebleven. Mijn eerste *Ring* in Bayreuth heeft een enorme indruk op me gemaakt: dat was die waarvan Wieland Wagner de regie had en Karl Böhm de muzikale leiding – en dan nog maar gezwegen van die fabuleuze rolbezetting!'

Maar Freds belangstelling was zeer veel breder dan alleen Wagner en in dat opzicht is het treffend dat de allerlaatste reis die hij op 4 januari voor de Vrienden van DNO maakte als bestemming de operette *Die Csárdásfürstin* had. Bij Fred ging het uiteindelijk om mooi zingen, zijn ogen zal hij wel eens dicht hebben geknepen als een encenering hem niet beviel, zijn oren hield hij altijd open.

Een icoon is ons ontvallen. Het Wagnergenootschap gedenkt hem met grote dank. Wij zullen hem missen.

Door middel van de Vriendenreizen naar Duitsland wist Fred veel operaliefhebbers vertrouwd te maken met Wagner ruim voordat DNO op dit punt begon uit te pakken. In 1993 ging er een reis naar de Kurt Horres Ring in Duisburg. Annett Andriesen was ook van de partij.

29 januari 2015 – Zorgvlied - Afscheid van Fred Lingen

rede uitgesproken door Leo Cornelissen

“Fern der Sonne, fern der Tage, hört unsre Trennungsklage!”

Fred aan het woord: “Als jonge tiener werd ik al door mijn ouders meegenomen naar de opera in de Stadsschouwburg, waar ik in één week *La bohème* en *Lohengrin* meemaakte (beide nog steeds tot mijn absolute favorieten behorende). De week daarop nogmaals de *Lohengrin*.” aldus Fred in zijn bijdrage aan het jubileumboek in 2011, van het toen 50-jarige Wagnergenootschap. Een artikel onder de veelzeggende benaming “Mijn Wagnergenootschap”. Ik citeer Fred opnieuw: “Dat woord ‘mijn’ klinkt misschien wat arrogant, maar ik permitteer mij dit, omdat ik bij de oprichting hiervan aanwezig was en in het bestuur werd geïnstalleerd.”

Twee jaar daarvoor, in 1959, had de destijds 75-jarige, roemruchte Wagnervereeniging haar activiteiten beëindigd met een legendarische afscheidsvoorstelling van *Tristan und Isolde* in de regie van Wieland Wagner en met de wereldsterren van die tijd. Fred was daar natuurlijk bij.

Wagner was in die na-oorlogse jaren geen publiekslieveling, maar Fred behoorde tot een groepje jonge mensen die wel veel belangstelling en enthousiasme hadden voor diens werk.

Op 2 juni 1961 in het American Hotel, aan datzelfde Leidseplein, besloten zij hun zondagse huiselijke vriendenbijeenkomsten om te zetten in een echte vereniging, om het vacuüm op te vullen dat door het wegvallen van de Wagnervereeniging was ontstaan. Fred werd de eerste penningmeester en is bijna tien jaar bestuurslid gebleven.

Mede-oprichter Hans Pot schreef over die beginperiode: “De toekomst van Wagner in Nederland zag er niet inspirerend uit en de jonge operavrienden wilden daar verandering in brengen. De middelen waren gering, maar de verlangens duidelijk: meer kennis nemen van de werken van Wagner en meer genieten van zijn muziek; niet zelf voorstellingen op de planken brengen, maar een studiegenootschap zijn, voor muzikale en cultuurhistorische verdieping door het organiseren van lezingen en het bespreken en ten gehore brengen van de werken van Wagner.”

Daartoe werden in verenigingsverband serieuze grammofoonplatenconcerten met beschouwingen en analyses georganiseerd (het was het tijdperk van de LP, toen verscheen ook de sensationele Solti-Ring). De platen daarvoor werden ter beschikking gesteld door de eigenaar van de platenzaak Music Festival in de Maastraat, ‘Gespecialiseerd in Wagner-repertoire’; inderdaad, de grammofoonplatenzaak van Fred.

Maar ook in latere jaren, na zijn bestuurslidperiode, tot op heden, bleef Fred een zeer betrokken lid, die onze activiteiten ondersteunde, ze herhaaldelijk mee-organiseerde en ze met onregelmatige regelmaat bezocht.

Fred heeft, bij al zijn verdere activiteiten, de belangen van het Wagnergenootschap altijd in het oog gehouden. Hij was ook een belangrijke trait d’union bij onze goede contacten met de Vereniging van de Vrienden van de Opera, thans van de Nationale Opera.

Fred was ook degene die het logo van onze organisatie ontwierp: hoe kon dat ook anders zijn, dan de zwaan van zijn geliefde *Lohengrin*!

Een van de laatste bijeenkomsten van het Wagnergenootschap waar Fred acte de présence gaf, was de ALV in juni 2014 waarop Ton Hogenes afscheid nam als voorzitter. Zijn lange staat van dienst als bestuurslid werd door Fred treffend gememoreerd.

Een van de activiteiten uit die beginperiode die uitgroeide tot een traditie tot op de dag van vandaag, was het in de Paastijd gezamenlijk beluisteren en in latere jaren - op groot scherm – bekijken, neen, ik moet zeggen, beleven van de *Parsifal*. Fred heeft daar in het verleden een groot aandeel in gehad en

hij vond het een geweldig idee om vanuit het Wagnergenootschap dit jaar op Paaszaterdag nu eens naar een live-voorstelling in Wuppertal te gaan. Hij had in dat soort reizen natuurlijk ruime ervaring en bood spontaan alle hulp aan, ons daarbij wegwijs te maken. We hadden afgesproken dat hij op deze reis medegastheer zou zijn, maar het is inriest dat we het nu zonder hem zullen moeten doen.

Wij allen hier kennen en onderkennen de geweldige verdiensten die Fred voor de kunstvorm Opera heeft gehad. Velen van heel nabij, anderen wellicht wat meer van een afstand. Het grote publiek echter kent hem hoofdzakelijk als die man in dat geruite jasje, die altijd aan het einde van een voorstelling of concert, de solisten bloemen toewierp.

Natuurlijk, de bloemenhuldes waren een eerbetoon aan de kunstenaars, een uiting van dank en genegenheid. Als een vrijwillige representant van het dankbare publiek, maar hij deed het, hij had het lef om voor het voetlicht van een volle zaal te verschijnen.

Fred was de Hans Sachs van Nederland:

Vrij geciteerd: *“Ehrt Eure Meister, dann bannt Ihr gute Geister!
Und gebt Ihr ihrem Wirken Gunst, so bleibe die heil’ge Kunst”*

Fred zou het zelf gezegd kunnen hebben.

Grofweg berekend heeft hij op deze wijze gedurende al die decennia wel een paar duizend kunstenaars geëerd. Wat men zich daarbij waarschijnlijk nauwelijks realiseert, is dat Fred met zijn onverschrokken optreden, gadeslagen door het publiek in al die zalen, feitelijk ook een rol van maatschappelijke betekenis vervulde. Dat aanwezige publiek over al die jaren heen, zijn honderdduizenden mensen geweest. Een grove benadering komt uit op meer dan 400.000 mensen. Die hebben allemaal, tientallen jaren lang, meegemaakt dat er een mijnheer was, die de kunst, fysiek, met grote inzet en volharding, nadrukkelijk eer bewees. Dat heeft ontegenzeggelijk een respectvolle en instemmende reactie van het grote publiek t.a.v. de podiumkunsten opgeroepen. En die publiekshouding is de basis voor het voortbestaan en de groei en bloei van die podiumkunsten: de opera en het concertleven. Ook Freds leven. Ons past grote dank en erkentelijkheid aan Fred. Nu eren wij hem met bloemen.

Toen Fred in 1948 in de Stadsschouwburg Kirsten Flagstad meemaakte in Tristan und Isolde was hij naar eigen zeggen “volkommen durcheinander”. Hij zei: “Toen tijdens de 2^e akte de stem met “*Ewig ist uns die Nacht*” op topvolume ging, dacht ik werkelijk dat ik van tweehoog naar beneden zou springen. Na afloop stond ik op straat en was ik een volkomen ander mens.” Tsja, die fascinatie voor de zangstem heeft Fred zijn hele leven behouden en hem tot een icoon gemaakt. Tot ons groot verdriet geldt nu ook voor hem: *Ewig, ist die Nacht*.

Herinneringen aan Fred Lingen

door Michael Eisenblätter

In het Bayreuth van 1960 kon je de Hollandse delegatie, met Fred als middelpunt, niet over het hoofd zien. Hij bracht als een der eersten met zijn colberts kleur in het conservatieve donkere pakken publiek. Een gezamenlijke kennis uit Keulen stelde ons aan elkaar voor.

Tijdens mijn eerste opera in de Amsterdamse Stadsschouwburg, juni 1968, zat Fred met zijn moeder op de eerste rij. Anja Silja zong Salome, die kende ik uit Stuttgart, dus kwam Fred mee naar de kleedkamer. Dat was het eigenlijke begin van onze vriendschap, gedurende 45 jaar een vaste factor in mijn bestaan. Ik bracht vele uren in zijn platenzaak aan de Maasstraat door en stond er zelfs achter de toonbank als Fred in Bayreuth verbleef in de 70er jaren.

Behalve de passie voor opera deelden wij een grote affiniteit voor oude Duitse films, niet meer zo jonge showsterren zoals Zarah Leander, Marlene Dietrich of Marikka Röck, operette, musicals, eigenlijk alle podiumkunsten, en stonden met onze brede smaak vaak op een eenzame post tussen de meer serieuze muziekliefhebbers.

Fred bewonderde mijn durf om met grote bossen het podium van Het Concertgebouw op te stormen om een van onze vrouwelijke idolen in de bloemetjes te zetten. In dit opzicht wist hij mij met de jaren ruimschoots te overtreffen.

Lang voordat de opera uitstappen van de Vrienden door hem georganiseerd werden, reisden wij al tezamen naar voorstellingen in Duitsland, bijvoorbeeld november 1978 naar Keulen waar de Ringproductie van Wieland Wagner uit de kast was gehaald voor Birgit Nilssons laatste Brünnhilde.

Michael en Fred

Op 18 februari 2000 hoorden wij in Bonn Eva-Maria Westbroek als Guttrune, een rol die zij ook in de Stuttgart Ring in de herfst van dat jaar vertolkte. Toen wij voor de terugreis op het station van Stuttgart arriveerden, stond zij ook op het perron. Altijd een gentleman hielp Fred haar met de koffer, wat zij niet echt nodig vond, maar hij zei: 'Misschien ben ik er later nog trots op'. Dat zij het potentieel had voor een grote carrière stond voor ons vast. Tot Bonn, waar Eva-Maria uitstapte, werden haar toekomstopties uitgebreid en heel gezellig besproken, want Stuttgart had haar net een vast contract aangeboden. Ik denk dat toen in de trein het fundament werd gelegd voor hun vriendschap.

Bonn was ook het toneel van wat in onze annalen te boek stond als de meest afgrijselijke productie van *Der fliegende Holländer* (20 oktober 2002). Fred kon zich nog jaren later opwinden over het "badkuipdebakel". De regie uitwassen bij het hedendaagse muziektheater zaten hem regelmatig dwars en de altijd zeer gefundeerde en ter zake kundige mening sloeg dan in vlijmscherpe afkeuring om. Van huis uit een meer traditioneel ingestelde toeschouwer had hij moeite met "goeddoordachte flauwekul" die niets substantieels aan het verhaal toevoegde en vaak zelfs stoorde. Dat betekende echter niet dat nieuwe regieconcepten hem niet konden bekoren, zolang de sfeer en de details maar klopten.

Fred met Eva-Maria Westbroek en Frank van Aken in Dresden

Na de operamatinee in Het Concertgebouw ging een vaste groep met Fred meestal nog bij een kop koffie in de buurt napraten. Door zijn volle culturele programma en zijn activiteiten voor de Vrienden was de tijd voor gedachtewisselingen schaars en eigenlijk altijd te kort. Een bezoek in mijn nieuwe huis is nooit gerealiseerd maar wanneer ik weer eens in het ziekenhuis lag, zat Fred aan mijn bed. Was ik een tijd uit zicht, kwam steevast een telefoontje: 'Hoe gaat het jochie?' Niemand in Amsterdam kende mij zo lang en ook zo goed. Het was een genoeg en grote eer voor mij door Fred Lingen 'mijn goede vriend' genoemd te worden.